

Research Paper

A qualitative study of lived experiences of solo-living women in post-divorce life

Jamal Mohamadi ^{*1} , Serwa Amjadi ² , Razieh Rayanpour³

¹ Associate professor of sociology, Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. m.jamal8@gmail.com

² M.A. in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. Serwa.amjadi2023@gmail.com

³ PhD in sociology, Department of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran. s.rayanpour@rose.shirazu.ac.ir

 10.22080/SSI.2023.25194.2092

Received:

March 15, 2023

Accepted:

August 23, 2023

Available online:

September 19, 2023

Keywords:

Divorced women, living alone, phenomenology, individuality development, personal independence, lack of support in children, social exclusion, Sanandaj.

Abstract

Objectives: During recent decades, the number of solo-living divorced women in Sanandaj has been growing. It is very important to describe women's experiences, interpretation, and understanding of loneliness and the phenomenal world, and to answer how the "world of loneliness" is present in the lived experience of a lonely divorced woman. **Methods:** The methodology of the current research is qualitative and for this purpose, 23 divorced solo-living women in Sanandaj city were interviewed with the interpretive phenomenological approach. Van Manen's six-step method was used to analyze the data. **Results:** The findings obtained from the lived experience of solo-living women show the understanding of living alone as an extension of the scope of more options and freedoms, the absence of a double burden on the shoulders of parents, and the protection of children. For this reason, a different feeling towards living alone after divorce has been formed among participating women. For some women, the feeling of living alone is considered as an unpleasant experience, and for another group, as a liberating metaphor. **Conclusion:** The understanding and interpretation of solitary women from the phenomenal world implies self-support and developing resilience against problems, transformation in female behaviors and self-image, reinterpretation of life in the world and self-control, and restraint of sexual need. Living alone has left different effects and consequences on women's lives, which are categorized under four general themes: "individual growth", "personal independence", "social rejection" and "vacuum of support of children". Based on the semantic constructions of the present study, it shows that women living alone are experiencing a difficult life in the world with their own problems, which requires the support of society in an all-round way.

*Corresponding Author: Jamal Mohamadi

Address: Associate professor of sociology,
Department of Sociology, Faculty of Humanities and
Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj,
Iran

Email: m.jamal8@gmail.com

Extended Abstract

1. Introduction

Considering the importance of paying attention to the challenges faced by solo-living women post-divorce life, the present study seeks to examine the lived experiences, the way women perceive and imagine living alone after divorce so that by focusing on their lived experiences and investigating it qualitatively, achieves more details and a newer understanding of only biology; Therefore, according to the mentioned cases, this research seeks to answer the following question: What are the lived experiences of the women of Sanandaj city of living alone after divorce? And, what experience and understanding do the women living alone have of a phenomenal world? According to the statistics obtained from the welfare social affairs files of Sanandaj city, 6 out of every 10 divorced women live alone and most of them have children who came under the welfare organization's support after the divorce and live in rented houses, which is a sign of the growing trend of "divorce" and the increase of the phenomenon of "living alone", especially for women in Sanandaj. Although the prevalence of living alone has been condemned by more traditional families and has often been associated with social rejection, for women who experience divorce, individual values are more important; indeed, for most of them, living alone leads to an opportunity to excel and reach a better situation and the flourishing of individual values; Therefore, the study of single women's life and their interpretation and way of looking at issues and problems after divorce provides a suitable opportunity for research to explore women's experience of single life phenomenon.

2. Methods

This research is considered as qualitative research based on the objectives and topic of the research. The scope of the research includes those divorced women living in Sanandaj city who have experienced a single lifestyle after divorce, and access to the interviewees was obtained in two ways. In the first stage, in cooperation with positive life service centers, under the supervision of Sanandaj City Welfare for women, the divorced women who were under the support of these centers have been accessed. In the second stage, in order to achieve the theoretical saturation of the data, through the snowball method, interviews were conducted with two other single women. Due to the quality of the research, two sampling methods were used simultaneously in this research targeted sampling with maximum diversity and theoretical sampling. The tool for collecting information in this research (individual semi-structured interview) is about the phenomenon under study. According to the sensitivity of the subject and the convenience of the respondent, the interviews were conducted individually and face-to-face in the clinics, the environment agreed upon by the respondents. The analysis method used in the present study is the Van Manen method. After the recording of the interview, the interview was written in full and as much as possible, it was tried to match the recorded interview by re-reading it three times.

3. Results

The analysis of the data obtained from the interviews in the context of the lived experiences of divorced women led to the identification of three main themes (wider scope of authority and more freedom, lack

of double burden on the shoulders of parents, and protection of children), each of which includes its own classes. Living and understanding women's semantic system of the phenomenon of "loneliness" is one of the important topics in phenomenology; The description of women's experience emphasizes the positive aspects of loneliness. Based on the understanding of the women's lived experience of "loneliness", different feelings have been formed towards this phenomenon by the participating women. The interpretation and reception of participating women from the world of solitude and facing new life conditions is an important and prominent issue in phenomenology to explore their horizons and insight into solitude. Participating women had a different understanding and perception of living alone depending on their social status (education, place of residence, cultural capital, etc.). Comparing the understanding and lived experience and women's interpretations of living alone shows that living alone has brought positive and negative effects for women, which in this regard has reached 13 meaning units under four consequences of "individual growth", "personal independence", "rejection" social" and "vacuum of support in children".

4. Conclusion

The general purpose of the present research is to provide a comprehensive

interpretation of the "lived experiences of divorced single women" in life after divorce in the city of Sanandaj. The research findings include interviews with 23 divorced single women in Sanandaj, which through the stages of data analysis, semantic units in the form of 26 main themes emerged; then, the main themes under five important questions titled "experience and understanding of loneliness", "women's feeling of loneliness", "understanding and interpretation of lonely women from the phenomenal world", "the difference in the experience of women living alone based on social status" and "effects and consequences of living alone" were extracted and analyzed.

5. Funding

There is no funding support

6. Authors' contribution

Study conception and design: Serwa Amjadi, Jamal Mohammadi, Razieh Rayanpour

Conflict of interest: Serwa Amjadi

Acknowledgments: Jamal Mohammadi

7. Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

8. Acknowledgments

The authors of this article thank all the women who participated in the interview process to complete this research.

علمی پژوهشی

مطالعه کیفی تجارب زیسته زنان تنها-زیست در زندگی پس از طلاق

جمال محمدی*^۱ ID، سروه امجدی^۲ ID، راضیه رایان‌پور^۳ ID

^۱ دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. m.jamal8@gmail.com
^۲ کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. serwa.amjadi2023@gmail.com
^۳ دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. s.rayanpour@rose.shirazu.ac.ir

 10.22080/SSI.2023.25194.2092

چکیده

اهداف: طی دهه‌های اخیر، تنها-زیستی در میان زنان مطلقه شهر سنندج روند روبه‌رشدی داشته است. توصیف تجارب، تفسیر و درک زنان از تنهازیستی و جهان‌پدیداری و پاسخ به اینکه «جهان تنها-زیستی» در تجربه زیسته یک زن مطلقه تنها-زیست، به چه شکلی حضور دارد، از اهمیت زیادی برخوردار است. روش مطالعه: روش‌شناسی پژوهش حاضر کیفی است؛ به همین منظور با رویکرد پدیدارشناسی تفسیری با ۲۳ نفر از زنان مطلقه تنها-زیست در شهر سنندج مصاحبه شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش شش مرحله‌ای ون مانن استفاده شد. یافته‌ها: یافته‌های به‌دست‌آمده از تجربه زیسته زنان تنها-زیست پس از طلاق نشان از درک تنها-زیستی به‌مثابه گسترش دامنه اختیارات و آزادی‌های بیشتر، نبود بار مضاعف بر دوش پدر و مادر و حفاظت از فرزندان دارد. به همین جهت احساس متفاوتی نسبت به تنها-زیستی پس از طلاق در بین زنان مشارکت‌کننده شکل گرفته که برای دسته‌ای زنان احساس تنها-زیستی به‌مثابه تجربه‌ای ناخوشایند و برای دسته‌ای دیگر، به‌مثابه استعاره‌ای رهایی‌بخش تلقی شده است. درک و تفسیر زنان تنها-زیست از جهان‌پدیداری بر خود-حمایت‌گری و تاب‌آوری رشددهنده در برابر مشکلات، دگرذیبی در رفتارها و خودانگاره زنانه، بازمعنابخشی به زیست جهان و خودکنترلی و مهار نیاز جنسی دلالت دارد. نتیجه‌گیری: تنهازیستی آثار و پیامدهای متفاوتی بر زندگی زنان بر جای گذاشته که در ذیل چهار مضمون کلی «رشد فردیت»، «استقلال شخصی»، «طرده اجتماعی» و «خلأ تکیه‌گاه در فرزندان» دسته‌بندی شده است. برساخت‌های معنایی پژوهش حاضر نشان می‌دهد که زنان تنها-زیست، در حال تجربه زیست جهانی دشوار توأم با مشکلات خاص خود هستند که حمایت از سوی جامعه را به‌صورتی همه‌جانبه می‌طلبد.

تاریخ دریافت:

۲۴ اسفند ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۲۸ شهریور ۱۴۰۲

کلیدواژه‌ها:

تنهازیستی، تاب‌آوری، فردیت، طرده اجتماعی.

* نویسنده مسئول: جمال محمدی

آدرس: دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و ایمیل: m.jamal8@gmail.com

اجتماعی، دانشگاه کردستان

۱ مقدمه و بیان مسأله

که «این موقعیت مبهم و بلاتکلیفی پس از طلاق، زنان را بالضروره مستأصل، آسیب‌پذیر و درمانده می‌کند» (گاتمن، ۱۹۹۳: ۱۴). اما پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد که دست بر قضا این موقعیت سردرگمی امکان و فرصت بازآفرینی خود، بازسازی روابط اجتماعی، ایجاد دلبستگی‌های جدید، تغییرات هویتی و تحولات در سبک زندگی را برای زنان فراهم می‌آورد (بیساگنی^۵ و اکنرود^۶، ۱۹۹۵).

یکی از راه‌هایی که زنان برای برون‌رفت از این موقعیت سردرگم‌کننده و رسیدن به استقلال در حیات اجتماعی و شخصی برگزیده‌اند سبک زندگی تنها-زیستی است. تنها-زیستی یعنی این‌که زن مطلقه پس از جدایی از شوهر برای تداوم زندگی به خانه پدری برنمی‌گردد بلکه به تنهایی یا با فرزندانش در خانه‌ای مستقل و مجزا زندگی می‌کند و می‌کوشد بنیان‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی این زندگی را در جهت کسب استقلال از دیگران پایه‌ریزی کند. به تعبیر کاسلو، تنها-زیستی یعنی «مرحله‌ای بعد از طلاق که در آن افراد سعی در کشف تجربیات و هویت و منابع عشق جدید دارند، دوره‌ای که برای برخی مهیج اما برای برخی دیگر با پشیمانی و مقاومت در پذیرش واقعیت همراه است» (عنایت‌زاده و قاضی طباطبایی، ۱۳۹۲: ۳۷۶). درحالی‌که تنها-زیستی پدیده‌ای با ابعاد متفاوت فضایی، اقتصادی، عاطفی و اجتماعی است و طیف متعدد زنان مطلقه، بیوه و هرگز ازدواج‌نکرده را شامل می‌شود، هدف ما در پژوهش حاضر بر مطالعه تجارب زیسته زنان تنها-زیست مطلقه‌ای متمرکز شده که پس از طلاق سبک تنها-زیستی^۷ را برای زندگی خود انتخاب کرده‌اند. اهمیت این مسئله از آن حیث است که برای بسیاری از زنان، طلاق هزینه‌ها و پیامدهای سنگینی دارد و آن‌ها پس از طلاق، تنها-زیستی، پریشانی، انزوا و ازدست‌دادن حق ملاقات با فرزند خود و بسیاری از مسائل

مسأله اصلی پژوهش حاضر واکاوی چالش‌ها، دهشت‌ها، امیدها، فردیت‌یابی‌ها و تروماهایی است که زنان مطلقه به دلیل انتخاب سبک زندگی تنها-زیستی در زندگی پس از طلاق تجربه می‌کنند. سبب طلاق در زمانه کنونی در جامعه ایران هر چه باشد، کم نیستند زنانی که برای زندگی پس از طلاق ترجیح می‌دهند، تلاش‌های خود را در جهت شکل‌دهی به زندگی‌ای مستقل، ورای الزام‌ها و محدودیت‌های فرهنگ مردسالار، صرف کنند. این زنان اغلب برای بنای این زندگی ناگزیرند هزینه‌های گزافی بابت مقاومت در برابر ساختارهای مردانه، فضاهای جنسیت‌زده و هنجارهای زن‌ستیز بپردازند. همچنین ناگزیرند در جهت بازتعریف ارزش‌ها و معناهای زندگی، بازسازی هویت، بازنگری پسندها و انتخاب-های شخصی و باز شکل‌دهی به روابط اجتماعی گام-هایی اساسی بردارند. مطالعه کیفی تجربه‌هایی که این زنان در این مسیر پرافت‌وخیز عملاً می‌زیند هدف اصلی پژوهش حاضر است.

طلاق اغلب به‌عنوان یک گذار روانی-اجتماعی تلقی می‌شود که باعث تغییرات آشکار در فضای زندگی زنان مطلقه می‌شود، تغییراتی که به ارزیابی مجدد ارزش‌ها، انتخاب‌ها، روابط، نقش‌ها و سبک زندگی فرد می‌انجامد. در اغلب مواقع، بازسازی خود^۱ پس از طلاق به‌مثابه پروژه‌ای که سویه‌های فردی و اجتماعی دارد دشوار است و مدیریت زندگی شخصی و حرفه‌ای غالباً به امری زمان‌بر بدل می‌گردد (هافمن^۲، ۱۹۹۵). اصل قضیه این است که «زنان مطلقه، درست از لحظه بعد از طلاق، خود را در موقعیتی مبهم و بلاتکلیف می‌یابند که نوعی حس زائد بودن و به‌دردنخور بودن را به آن‌ها القا می‌کند» (گرگسون^۳ و سینار^۴، ۲۰۰۹: ۵۶۶). در پژوهش‌های کلاسیک راجع به طلاق این تصور پذیرفته شده بود

5- Bisagni
6- Eckenrode
7- solo-living

1 - self-reconstruction
2- Hoffman
3- Gregson
4- Ceynar

از طلاق است تا از این رهگذر بتواند با تمرکز بر تجارب زیسته آنان به جزئیات بیشتر و فهم جدیدتری از تنها زیستی دست یابد. بنابراین با توجه به موارد یادشده این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که تجارب زیسته زنان شهر سنندج از تنها-زیستی پس از طلاق چگونه است؟ و زنان تنها-زیست چه تجربه و درکی از جهان پدیداری خود دارند؟

برای آن‌که وضعیت طلاق در شهر سنندج را به-شیوه‌ای تجربی ترسیم کنیم، نسبت ازدواج به طلاق در دو سال پیاپی را باهم مقایسه می‌کنیم. مطابق اسناد آماری سازمان ثبت‌احوال استان کردستان، در سال ۱۳۹۹، تعداد ازدواج‌های به‌ثبت‌رسیده ۳۵۴۸ مورد و تعداد طلاق‌های ثبت‌شده ۱۱۳۰ است. این آمار وقتی به سال ۱۴۰۰ می‌رسد تفاوت معناداری پیدا می‌کند، به‌طوری‌که تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده ۳۶۶۳ مورد بوده و تعداد طلاق‌های ثبت‌شده نیز ۱۶۳۳. همین تفاوت آماری ساده اگرچه قابل‌تعمیم نیست نشان می‌دهد که طلاق سیر صعودی داشته است (سایت سازمان ثبت‌احوال سنندج). از سوی دیگر، طبق آمارهای به‌دست‌آمده از پرونده‌های امور اجتماعی بهزیستی شهرستان سنندج از هر ۱۰ مورد زن طلاق گرفته ۶ مورد آن تنها-زیست می‌باشند (سایت سازمان بهزیستی). بیشتر آن‌ها دارای فرزند هستند و بعد از طلاق تحت حمایت سازمان بهزیستی درآمد و در منازل استیجاری زندگی می‌کنند. همین امر نیز نشان از روند روبه‌رشد طلاق و افزایش پدیده تنها-زیستی دارد. از این حیث، مطالعه زندگی زنان تنها زیست و تفسیر و نوع نگاه آن‌ها به مسائل و مشکلات بعد از طلاق فرصت مطالعاتی مناسبی برای کشف تجربه زنان از پدیده تنها زیستی برای پژوهش فراهم می‌آورد.

ناخوشایند دیگر را تجربه می‌کنند. هرچند امروزه زنان ممکن است در تصمیم‌گیری برای فسخ ازدواج خود، انگ کمتری را متحمل شوند و لذا انگیزه کمتری برای ماندن در ازدواج‌های نامطلوب داشته باشند. اما درعین‌حال بعضی از زنان تنها-زیست پس از طلاق به لحاظ مالی به دیگران وابسته می‌شوند و مجبورند به‌عنوان یک والد، تنها مسئولیت سنگین زندگی را به دوش بکشند.

از آنجاکه تنها-زیستی در متن زمینه‌های فرهنگی معنا و کارکرد پیدا می‌کند و هر راهبردی که زنان تنها-زیست برای مواجهه با ترومای عاطفی و مدیریت تغییرات هویتی خویش انتخاب می‌کنند متأثر از فضا و بافتار فرهنگی است، شهر سنندج به‌سبب برخورداری از بافت فرهنگی متفاوت اهمیت مطالعه تجربی را دارد. فرهنگ هر جامعه بر شیوه تفکر، اعتقادات، ارزش‌ها و هویت افراد تأثیرگذار است؛ افراد در یک بافت فرهنگی متفاوت دارای عقاید اجتماعی و تربیتی همگونی نیستند و خصوصیات، خلیقات و نگرش‌شان به یک مسأله تحت‌تأثیر عقاید و پایبندی به سنت‌های قدیم و جدید تفاوت دارد. با توجه به تغییرات ارزشی و تکنولوژیک یکی دو دهه اخیر در سنندج که بسترهای نوسازی فرهنگی را ایجاد کرده است، شاهد شکل‌گیری الگوهای فکری مختلفی برگرفته از بافت فرهنگی سنتی و جدید است که شیوه‌های درک و دریافت از تنها-زیستی را تحت‌تأثیر خود قرار داده است. همین امر سبب شده است که در سنندج پدیده طلاق و تنها-زیستی در بین بسیاری از خانواده‌ها که موافق با دگردیسی و تحولات به‌وجودآمده در نهاد خانواده هستند با حمایت و استقبال مواجه شود و درعین‌حال از طرف خانواده‌های سنتی‌تر به‌عنوان پدیده‌ای مذموم به‌حساب آید.

مسئله اصلی پژوهش حاضر، نظر به کمبود تحقیقات تجربی در خصوص تجارب زیسته زنان تنها-زیست در زندگی پس از طلاق، مطالعه کیفی چالش‌های پیش روی این زنان در زندگی پس از طلاق و تجارب زیسته، نحوه ادراک و تصور آن‌ها پس

۲ پیشینه پژوهش

۲٫۱ پیشینه تجربی

قصد اصلی این پژوهش ارائه تصویری روشن از تجربه‌های زیسته زنان تنها-زیستی است که سبک تنها-زیستی را برای گذران زندگی پس از طلاق انتخاب کرده‌اند. از این منظر، مناسبات و پیوندهای اجتماعی، فرآیندهای ذهنی و عملی و تصمیم‌گیری در خصوص تنها-زیستی، تجارب زیسته زنان مطلقه از تنهایی و غیره همگی ابعاد از پدیده تنها-زیستی هستند که فهم آن‌ها نیازمند مطالعه کیفی - انتقادی است که زنان خود سوژه و بازیگر نقش اول آن می‌باشند.

۲٫۱٫۱ پیشینه داخلی

از جمله پژوهش‌های قوی در این زمینه متعلق به صادقی و همکاران (۱۳۹۱) است که معتقدند زنان تنها-زیست به دلیل موانع جنسیتی با آسیب‌های بیشتری در زندگی پس از طلاق روبه‌رو هستند و آسیب‌پذیری آنان خصوصاً در ابعاد اقتصادی، ارتباطی و اجتماعی موجب بروز تبعات بسیار منفی نه فقط برای آنها بلکه برای خانواده، فرزندان و در مجموع برای کل جامعه می‌شود (صادقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۷). مشابه این پژوهش را آریان‌پور و همکاران (۱۳۹۵) انجام داده‌اند که معتقدند مشکلات اقتصادی و زندگی در تنهایی، افسردگی و ناامیدی، نگرش نادرست جامعه نسبت به زنان مطلقه و بیوه در نبود همسرانشان، آنان را در رابطه اجتماعی و حضور در اجتماع با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو می‌کند. همچنین از نظر زایرزاده و پیرخانی، آثار طلاق بر زنان به‌ویژه زنانی که فاقد استقلال و پناهگاه هستند منجر به بروز تنها-زیستی، سقوط شخصیتی، برهم خوردن تعادل روانی- اجتماعی و

انحرافات اجتماعی می‌شود (زایرزاده و پیرخانی، ۱۳۹۳). به صورت کلی پیشینه‌های داخلی مورد مطالعه در این مقاله بر تجربه زندگی زنان پس از طلاق تمرکز داشته‌اند. یافته‌های حاصل از مرور این پیشینه‌ها نشان می‌دهد که پذیرش زن در جامعه مبتنی بر وضعیت تأهل او تفسیر می‌شود و تمام زنان پس از طلاق نمی‌توانند مشکلات و پیامدهای حاصل از طلاق را مدیریت کنند و سازگاری و زندگی مجدد پس از طلاق به‌آسانی به دست نمی‌آید.

۲٫۱٫۲ پیشینه خارجی

نگاهی گذرا به ادبیات این حوزه پژوهشی در خارج از کشور نشان می‌دهد که ابعاد و سطوح مختلف موضع کاویده شده و از دیدگاه‌های گوناگون عمیقاً بررسی شده است. به‌طور مثال، برخی مطالعات نشان می‌دهند که زنان پس از طلاق شرایط سخت‌تر اقتصادی و عاطفی را تجربه می‌کنند اما در عوض از خودمختاری و استقلال بیشتری برخوردار می‌شوند و مردان بیشتر احساس وابستگی و درماندگی می‌کنند (توماس^۱ و رایان^۲، ۲۰۰۸؛ شالکویک^۳، ۲۰۰۵؛ مک‌دانیل^۴ و کلن^۵، ۲۰۰۳؛ بهاتاچاریا^۶، ۲۰۱۲). برخی پژوهشگران دیگر با مطالعه پدیده تنها-زیستی به این نتیجه رسیده‌اند که این پدیده نشانگر فردی شدن، کاهش وابستگی‌های عاطفی، افول زندگی خانوادگی و هویت‌های مبتنی بر همبستگی اجتماعی است. آن‌ها معتقدند که تضعیف پیوندهای سنتی به فروپاشی چارچوب‌های اخلاقی منجر می‌شود و لذا افراد را به حفظ حرمت ساختارها و ارزش‌های هنجاری فرامی‌خوانند (باومن^۷، ۲۰۰۵؛ پاتنام^۸، ۲۰۰۰؛ بلاح^۹ و همکاران، ۱۹۸۵). این دسته از نظریه‌پردازان

6- Bhattacharyya
7- Bauman
8- Putnam
9- Bellah

1- Thomas
2- Ryan
3- Schalkwyk
4- MC Daniel
5- Kehlmann

دیدگاهی بدبینانه و تصور تاریکی از آینده روابط انسانی و جامعه ترسیم می‌کنند.

۲،۲ ملاحظات نظری

در میان پژوهشگران این حوزه نظریه‌پردازانی هستند که تنها-زیستی را به‌مثابه تغییری رهایی‌بخش تفسیر می‌کنند و معتقدند زندگی انفرادی نه‌تنها باعث کاهش روابط بین‌افردی نمی‌شود، بلکه بنیان‌های دموکراتیک و جدیدی را می‌سازد که در این بنیان‌ها روابط برابر می‌تواند پایدار باشد. در بین این دسته از نظریه‌پردازان این توافق کلی وجود دارد که نوع روابط و صمیمیت در معرض تحول قرار گرفته است، اما آن‌ها، این تغییر و تحولات به وجود آمده حاصل از آن را در جهتی مثبت ارزیابی می‌کنند و عقیده دارند که به‌موجب آن فشارهای اجتماعی نقش‌ها و روابط جنسیتی کاهش می‌یابد و افراد تنها-زیست از تقیدات سنتی و جنسیتی قبل رها می‌شوند و همین سنت‌زدایی، از بین بردن قواعد جنسیتی و بی‌ثبات‌سازی پایگاه‌های سنتی هویت مانند جنسیت و تمایلات جنسیتی، میزان قابل‌توجهی از اختیار و آزادی را برای اعمال انتخاب فردی در شیوه‌های جنسیتی و رابطه‌ای فراهم آورده است (گیدنز، ۱۹۹۲؛ بیکر و چارلز، ۲۰۰۶). در واقع این دسته از نظریه‌پردازان، موافق تحولات خانواده و ظهور شکل‌های نوین سبک زندگی و ایدئولوژی تغییر هستند و با حمایت از سبک‌های جدید زندگی، معتقد به تقویت همبستگی اجتماعی براساس احترام متقابل به حقوق فردی هستند و بر آزادی، قدرت انتخاب و برابری بیشتر تأکید می‌کنند و همسو با لیبرالیسم مدعی می‌شوند که می‌توان برابری و عدالت در روابط شخصی را از حوزه‌های گسترده‌تر سیاسی و اقتصادی منفک کرد. به این معنا که دموکراتیزه شدن روابط در خانواده را نوعی تحول در حوزه خصوصی لحاظ می‌کنند که به‌رغم بی‌عدالتی و

تبعیض در عرصه عمومی نیز اتفاق می‌افتد. با توجه به نظریات موجود در خصوص پدیده تنها-زیستی، این تفسیرهای متفاوت از روابط شخصی در جهان معاصر می‌تواند پیامدها و دلالت‌های پژوهشی متفاوتی درباره تنها زیستی ایجاد کند؛ هر یک از این رویکردهای نظری تنها زندگی کردن و شبکه ارتباطی افراد را بر مبنای گرایش‌های سیاسی و ایدئولوژیک خاصی درک و تحلیل می‌کنند (فلاح امین و همکاران، ۱۴۰۰). هر زن تنها-زیست واجد زیست جهان و تجربیات زیسته خاص خود است. در اینجا، تنها-زیستی غالباً اختیاری و آگاهانه و نوعی سبک زندگی تثبیت‌شده در دوران مدرنیته متأخر است.

۳ روش پژوهش

این پژوهش براساس اهداف و موضوع پژوهش از نوع تحقیقات کیفی محسوب می‌گردد. پژوهش کیفی برخلاف پژوهش کمی بر پایه اعداد و ارقام نیست و به‌جای تکنیک با مفاهیم سروکار دارد. در پژوهش‌های کیفی زندگی و تجربه‌های شخصی افراد، احساس، فرآیندهای ذهنی، جنبش‌های اجتماعی و حتی تعاملات میان ملت‌ها را که با روش‌های دیگر پژوهشی دشوار است، می‌توان مورد مطالعه قرار داد و با جزئیات بیشتری به آن‌ها پرداخت. هدف تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش کیفی، درک جهان طبیعی کنشگران به همان شکلی است که در محیط طبیعی اتفاق می‌افتد. در پژوهش حاضر، هدف درک معنای پدیده‌ای است که در «تجربه زیسته» کنشگر جای گرفته و دنبال معنای‌ای است که سوژه‌ها به قضایا نسبت می‌دهند. به همین دلیل پارادایم کیفی و روش پدیدارشناسی انتخاب گردیده است. هرچند در پژوهش‌های کیفی روش‌های گوناگون دیگری مانند مطالعه موردی، قوم‌نگاری، نظریه‌پردازی داده بنیاد و... وجود دارد اما از سویی نظر به اینکه سؤال پژوهش، هدایت‌گر انتخاب روش پژوهش است، در

2- Becker and Charles

1- Giddens

خدمات مثبت زندگی در سطح شهر از زنان مطلقه تنها-زیست در محلات پایین‌شهر و مرکز شهر مختلف جهت مصاحبه دعوت به عمل آمد. در اینجا، مرکز خدمات مثبت زندگی محله نایسر (به نمایندگی از حاشیه شهر) و مرکز خدمات مثبت زندگی محله چهارباغ (به نمایندگی از مرکز شهر) برای مطالعه انتخاب شدند. چنانکه ذکر شد، از دو روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی برای محلات بالای شهر و هدفمند برای زنان تحت حمایت بهزیستی استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش (مصاحبه نیمه‌ساخت یافته فردی^۱ در مورد پدیده مورد مطالعه است. مصاحبه‌ها به صورت فردی و حضوری و با توجه به حساسیت موضوع و راحتی پاسخگو در محیط مورد توافق پاسخگویان که همان کلینیک‌ها بود انجام گرفت.

روش تجزیه و تحلیل مورد استفاده در پژوهش حاضر روش وان مین^۲ روش است. بعد از ضبط مصاحبه، مصاحبه به صورت کامل نگارش شد و حتی‌المقدور سعی شد در دوباره و سه باره خوانی هم با مصاحبه ضبط‌شده، تطبیق داده شود. پس از انجام هر مصاحبه و ضبط آن، هرکدام از آن‌ها تایپ شد و این فرایند پیاده‌سازی برای تک‌تک مصاحبه‌ها انجام داده شد تا زمانی که اشباع اطلاعاتی حاصل شد. پس از تایپ مطالب، به مطالعه این مطالب به صورت مکرر و متداوم پرداخته شد به گونه‌ای که تمامی عبارات و مفاهیمی را که همسو با هدف پژوهش بودند و امکان استخراج کدهای مضمونی را ممکن می‌ساختند شناسایی و ثبت شد. در ادامه مکرراً مفاهیم و عبارات مورد مطالعه قرار گرفته شد و سپس به استخراج کدهای باز، کدهایی که در قالبی کلی‌تر فهم عبارات شناسایی شده را ممکن بسازند، پرداخته شد. پس از استخراج کدهای باز این کدها نیز مورد بررسی قرار گرفتند و در ادامه پس از تحلیل ذهنی آن‌ها تعدادی از این کدها با یکدیگر ادغام، برخی از آن‌ها حذف و تعدادی کد جدید شناسایی و نگاشته شدند. با شناسایی کدهای باز

تحقیق پیش رو، انتخاب روش پژوهش براساس سؤال اصلی تحقیق است که به دنبال پاسخ به این سؤال است که «تجارب زیسته زنان از تنها زیستی پس از طلاق چگونه است» و از سویی دیگر چون پژوهش حاضر به بازنمایی و روایت جهان اجتماعی پیش روی زنان تنها زیست مطلقه در فرآیند زندگی پس از طلاق، بررسی تجارب، نحوه ادراک، تغییرات نگرشی، رفتارها، خودانگاره زنانه و نحوه تصور و دریافت آن‌ها از پدیده تنها زیستی پرداخته است، این پژوهش در چارچوب روش‌شناسی کیفی، با به‌کارگیری روش پدیدارشناسی تفسیری به انجام رسیده است؛ تأمل در ژرفای جهان زندگی، معانی، تجارب، راهبردها، دل‌بستگی‌ها و تغییرات هویتی زنانی که تنها زیستی را به مثابه سبک زندگی خود در دوران پس از طلاقشان برگزیده‌اند با اتکا به رویکرد «پدیدارشناسی» انتخابی منطقی به نظر می‌رسد چراکه درک و تفسیر تجارب عمیق کنشگران می‌تواند پرده از لایه‌های پنهان تنها زیستی بردارد.

قلمرو پژوهش در این پژوهش شامل آن دسته از زنان مطلقه ساکن در شهر سنندج است که پس از طلاق سبک تنها-زیستی را تجربه کرده‌اند. از دو طریق به مصاحبه‌شوندگان دسترسی حاصل شد. در مرحله اول با همکاری مراکز خدمات مثبت زندگی، تحت نظر بهزیستی شهرستان سنندج به زنان مطلقه تنها-زیستی که تحت حمایت این مراکز بودند دسترسی پیدا کردیم و در مرحله دوم جهت حاصل شدن اشباع نظری داده‌ها از طریق روش گلوله‌برفی با دیگر مصاحبه‌شوندگان نیز مصاحبه به عمل آمد. تلاش شد مشارکت‌کنندگان دارای تنوع و از رده‌های سنی، شغلی، تحصیلی و محلات متنوع باشند. از آنجاکه در مراکز خدماتی غالباً زنان متعلق به محلات پایین و مرکز شهر را می‌شد سراغ گرفت، لذا برای یافتن زنان محلات بالای شهر به شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی عمل کردیم و سه محله بهاران، شریف‌آباد و حاجی‌آباد به نمایندگی از بالای شهر انتخاب شدند. همچنین، با مراجعه به پنج مرکز

برای هر مصاحبه تکرار و تا زمانی ادامه پیدا کرد که اطلاعات جدیدی باقی نماند و مطالب استخراجی صرفاً تکرار یافته‌های قبلی بودند.

به‌صورتی گسترده، فرایند مقایسه بین کدهای شناسایی‌شده آغاز گردید و شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود بین آن‌ها به‌صورتی دقیق شناسایی گردیدند و سپس با ترکیب کدهای مشابه، طبقه‌ای دیگر از کدها تحت‌عنوان کدهای محوری شناسایی و تدوین گردید و نهایتاً کار با تدوین کدهای انتخابی برای هر مجموعه از کدهای انتخابی به پایان رسید. این فرایند

جدول ۱. مشخصات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	نام	سن	تحصیلات	شغل	تعداد فرزندان	مدت‌زمان طلاق (سال)	مدت‌زمان تنها-زیستی (سال)
۱	سحر	۳۹	راهنمایی	آرایشگر	۲	۱۳	۱۱
۲	فرشته	۴۴	ابتدایی	قالیباف	۱	۱۴	۱۴
۳	سودابه	۴۶	ابتدایی	پرستار سالمند/خدمتکار رستوران	۱	۱۳	۱۳
۴	ئه وین	۳۵	دیپلم	کارگر شیرینی‌پزی	۱	۹	۶
۵	مینا	۴۳	لیسانس	کارمند	۲	۱۲	۱۰
۶	پرستو	۲۷	فوق‌لیسانس	دانشجو	۰	۵	۵
۷	زینب	۵۸	ابتدایی	فروشنده	۶	۲۱	۲۱
۸	شهناز	۴۸	ابتدایی	پرستار کودک/کارهای خدماتی و نظافتی	۲	۱۱	۱۱
۹	شیوا	۳۲	لیسانس	دانشجو	۱	۵	۵
۱۰	مرضیه	۴۷	بی‌سواد	پرستار سالمند	۴	۱۲	۱۲
۱۱	ژاله	۳۹	ابتدایی	خانه‌دار	۱	۸	۸
۱۲	ثریا	۵۰	ابتدایی	قالیباف	۳	۸	۸
۱۳	مهشید	۳۸	راهنمایی	بیکار	۳	۷	۷
۱۴	فرانک	۴۲	بی‌سواد	خانه‌دار	۰	۱۵	۱۳
۱۵	الهام	۵۱	راهنمایی	عروسک باف/کارهای تزئینی	۳	۲۰	۱۸
۱۶	زهرا	۴۶	راهنمایی	خانه‌دار	۲	۸	۸
۱۷	مهوش	۴۲	دیپلم	راننده آژانس بانوان	۳	۵	۵
۱۸	سوما	۴۰	لیسانس	منشی دفتری	۱	۷	۷

۵	۵	۳	راننده مدرسه	ابتدایی	۳۸	هه‌تاو	۱۹
۹	۹	۲	بافندگی/کارهای دستی-تزیینی	راهنمایی	۵۲	عطیه	۲۰
۱۷	۱۷	۲	مغازه‌دار	راهنمایی	۵۳	لیلا	۲۱
۴	۴	۱	کارمند	دکترا	۴۸	بهار	۲۲
۱۰	۱۰	۲	خدماتی-نظافتی	دیپلم	۳۶	سیما	۲۳

۴ یافته‌های تحقیق

۴/۱ تجربه و درک زنان از تنهازیستی

شناخت تجربه زیسته و درک نظام معنایی زنان از پدیده «تنهازیستی» ازجمله موضوعات مهم در پدیدارشناسی است؛ توصیف تجربه زنان، تأکید بر سویه‌های مثبت تنهازیستی را نشان می‌دهد. نتایج تجارب و برداشت زنان براساس معانی زیسته تنهازیستی در جدول شماره (۱) مشخص شده است.

تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه درزمینه تجارب زیسته زنان تنها-زیست منجر به شناسایی سه مضمون اصلی «گسترش دامنه اختیارات و آزادی»، «نبود بار مضاعف بر دوش والدین» و «حفاظت از فرزندان» شد که هرکدام دارای خرده‌مضامین خاص خود هستند که در ادامه به‌تفصیل بیان و تشریح خواهند شد.

جدول ۲- واحدهای معنایی و مضامین تجربه و درک زنان از تنها زیستی

واحدهای معنایی	مضامین اصلی	نمونه‌ای از مصاحبه
پیگیری علائق، خودمختاری، توسعه کار	گستره دامنه اختیارات و آزادی‌های بیشتر	«در تمام سال‌های جدایی بالغ بر ۵۰۰ جلد کتاب خوندم و به این نتیجه رسیدم که منم می‌تونم و مهوشی هم تو جامعه وجود داره تا جایی که برای خودم کادو و مخصوصاً کتاب می‌خرم، برای تناسب اندامم باشگاه می‌رم، آشپزی می‌کنم، به دلخواه خودم موسیقی گوش میدم با زنان عضو در کانال «بانوان کردستانی» پیاده‌روی می‌کنم و خیلی برنامه‌های دیگه که اگه خدا بخواد می‌خوام با حمایت بهزیستی و افراد خیریه کتابخانه کوچیک تو حاشیه شهر تأسیس کنم، چون واقعاً عاشق کتاب و مطالعه هستم» (مصاحبه‌شونده کد ۱۷).
تلاش برای اشتغال، مدیریت درآمدها و هزینه‌ها، اجتناب از مخارج مازاد	نبود بار مضاعف بر دوش پدر و مادر	«دو سال بود که خونه بابام بودم نمی‌خواستم احترام‌ها از بین بره واسه همین زدم بیرون و خونه اجاره کردم حقیقتش بچه‌هام داشتن بزرگ میشدن هم دخترم و هم پسرم اتاق جدا لازم داشتن از یه طرفم پدر و مادرم پیر شده بودن و حوصله شلوغی نداشتن و منم نمی‌خواستم با بچه‌هام مزاحمشون باشم چون هروقت می‌رفتم سرکار مادرم از بچه‌هام مراقبت می‌کرد و حتی اگه کار واجب داشت از منزل بیرون نمی‌رفت و به بچه‌هام می‌رسید و برایشون غذا درست می‌کرد در صورتی‌که مجبور نبود جور من و بچه‌هامو بکشه منم تصمیم گرفتم از خونوادم جدا بشم و الان ۱۰ سالی میشه که خونه مسقل دارم» (مصاحبه‌شونده کد ۵).
حصار کشی به دور خود و فرزند، رسیدگی به تحصیل و زندگی فرزندان	حفاظت از فرزندان	«این ۵ سال جدایی این‌همه بدبختی سرم اومد، فقط بخاطر مراقبت از بچه‌هام حاضر شدم، تنهایی رو انتخاب کنم. یه جورایی نفسم به نفسشون بنده. اگه بچه‌هام نبودن تا الان نمیتونستم دوام بیارم. اگه دوباره سرپا شدم و از اون حال و هوا دور شدم فقط بخاطر بچه‌هام. منم به خاطر محافظت ازشون به آب و آتیش زدم و دورشون حصار کشیدم و نمی‌زارم هیچی بهشون آسیب برسونه. در مورد گرگ‌ها یه کتابی خوندم که گرگ ماده خطرناک‌تر از گرگ نر، چون همیشه جبهه می‌گیره و نمی‌ذاره کسی به توله‌هاش نزدیک بشه. منم همون گرگ ماده‌ام که نمی‌ذاره هیچ سایه‌ای نزدیک بچه‌هاش بشه» (مصاحبه‌شونده کد ۱۹).

۴،۲ احساس زنان از تنها زیستی

بر مبنای درک تجربه زیسته زنان از «تنهازیستی»، به تبع احساس‌های متفاوتی نیز نسبت به این پدیده از سوی زنان مشارکت‌کننده شکل گرفته که نتایج آن در جدول شماره (۲) نشان داده شده است. در همین رابطه در مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها به ۵۱ واحد معنایی رسیده است که درنهایت با بازبینی مجدد و حذف موارد تکراری ۳۹ واحد معنایی به دست آمد که ذیل ۹ مضمون اصلی «کسب آرامش و آسودگی»،

«اشتغال زنان و تأمین مخارج اقتصادی»، «نگرش به تنهازیستی به مثابه تجربه‌ای ناخوشایند»، «نگرش به تنها زیستی به مثابه استعاره‌ای رهایی‌بخش»، «احساس افتخار به خود در عدم نیاز به جنس مخالف»، «ابتلا به بیماری‌های جسمی و روحی»، «ارضاء نیاز جنسی از مسیر غیراخلاقی»، «ترس از آزار جنسی» و «آینده‌هراسی» دسته‌بندی شد.

جدول ۳- واحدهای معنایی و مضامین احساس زنان از تنها زیستی

نمونه‌ای از مصاحبه انجام‌شده	مضامین اصلی	واحدهای معنایی
«من کلاً طرفدار حقوق خانوما هستم. حقیقتشو بهتون بگم با طلاق آزاد شدم به معنای واقعی دارم نفس می‌کشم و زندگی می‌کنم و لذت می‌برم و آرامشی رو که الان دارم با هیچ‌چی تو دنیا عوض نمی‌کنم» (مصاحبه‌شونده کد ۲۲).	کسب آرامش و آسودگی	دوری از تنش، احساس امنیت، تدفین گذشته
«بعد از طلاق هیچ‌گونه مشکل مالی نداشتم. تازه تونستم کلی هم پس‌انداز کنم و حساب بانکیم رو همیشه پر نگه دارم. وقتی متأهل بودم از سر سادگی کارت حقوقمو می‌دادم به همسرم. اما حالا حقوقم تمام و کامل واسه خودمه و حتی مبلغی رو هم صرف امور خیریه کردم م نیستم و محتاج پول هیچ‌کی نیستم» و خداروشکر آویزون خانواده (مصاحبه‌شونده کد ۲۲).	اشتغال زنان و تأمین مخارج اقتصادی	اشتغال برای امرار معاش، تلاش برای استقلال مالی
«از وقتی طلاق گرفتم انگار جنایت کردم از بقال و سبزی فروش و نانواپی سرکوپه گرفته همه فکر می‌کنن هرزه‌م. حتی دوستای صمیمی رو که تو خیابون می‌بینم برطبق روال گذشته میرم جلو احوال پرسی کنم، متوجه نگاه سردشون شدم. یه جورایی از شوهراشون ترسن/ انگار زن بیوه واسه زندگی مردم تهدیده نمی‌دونم این لکه می‌نگ تا کی می‌خواد باهامون باشه اگه فکر این روزا بودم طلاق نمی‌گرفتم با طلاق انگار دنیا رو سرم آوارشد» (مصاحبه‌شونده کد ۱۱).	نگرش به تنه‌زیستی به مثابه تجربه‌ای ناخوشایند	عدم رضایت از شرایط جدید، سرزنش خود در مسئله طلاق، داغ ننگ
«قبل از طلاق شنیده بودم که بعضی‌ها می‌گفتن عرش خدا به لرزه در میاد ولی نه اصلاً برای من یکی اینطوری نبود دقیقاً یادمه بعدازظهر همون روز طلاق دست پسرمو گرفتم رفتیم بیرون و واسه خودم جشن طلاق گرفتم» (مصاحبه‌شونده کد ۱۸).	نگرش به تنه‌زیستی به مثابه «استعاره رهایی‌بخش»	رهایی از اسارت تاهل، رضایت از شرایط جدید
«به خودم واقعاً افتخار می‌کنم که تو همچنین جامعه‌ای که گرگ درنده زیاده سال‌ها چیزی معادل ۲۱ سال تمام سالم موندم و بچه‌هامو بزرگ کردم من موفق‌ترین زن دنیام و به نظرم کم کاری نکردم اگه حضانت بچه‌ها با پدرشون بود قطعاً همسرم نمی‌تونست مثل من بزرگشون کنه چون همین الانشم آس و پاسه» (مصاحبه‌شونده کد ۷).	احساس افتخار به خودم در عدم نیاز به جنس مخالف	احساس غرور به خود برای تربیت فرزندان، حس مفیدیت در جامعه، حس لذت بخش بودن زندگی در نبود همسر
«من ۴۲ سالمه اما مثل یه پیرزن ۸۰ ساله به نظر میام از لحاظ ظاهر و قیافه شکسته شدم بعده طلاق خیلی تنها شدم نزدیکه دق کنم دلم می‌خواد زنده نباشم همیشه سردرد دارم تحت نظر پزشکم افسردگی دارم و کلی قرص و دارو بابتش مصرف میکنم» (مصاحبه‌شونده کد ۱۴).	ابتلا به بیماری‌های جسمی و روحی	افکار منفی آزاردهنده، زودرنجی، ابتلا به بیماری‌های متعدد
«دست خودم نیست چندبارتا حالا خواستم اعتیادمو بذارم کنار ولی همیشه مقصر همسرم بود اون آلودهم کرد. از سال ۸۷ تا الان فکر نکنم در مجموع ۲۰ روز پاک بوده باشم اعتیاد کل زندگیمو سوزوند بخاطرش عفت و نجابتتم فروختم خدا از باعث و بانیش نگذره» (مصاحبه‌شونده کد ۱).	تمایل به روابط فرزاناشویی	گرایش به روابط نابهنجار و نامتعارف، عدم کنترل بر نیاز جنسی، میل به رفتارهای پرخطر
«بعد از طلاق چند بار تو محل مورد آزار جنسی چندتا موتورسوار قرار گرفتم یه جورایی از مردای محلمون هم می‌ترسم هیز و چش چرونن	ترس از آزار جنسی	نگاه خیره براندازانه دیگری مسلط، تصور از

زن بیوه به عنوان ابژه جنسی	جای دخترشونو دارم‌ها ولی بهم نظر دارن با اینکه دانشجوم تو دانشگاه جرأت نکردم بگم بیوه‌م» (مصاحبه‌شونده کد ۹).
فویبای تا ابد تنهاماندن، از دست دادن امید	«از آینده وحشت دارم از اینکه تا آخر عمر تنها بمونم می ترسم هر شب که سرمو رو بالش می زارم به این فکر می کنم که اگه پسر ام یه روز ازدواج کنن خب تکلیف من چی میشه از پسر ام میخوام که وقتی زیاد پیر شدم منو بیرن بزارن سرای سالمندان که آخر عمری اونا رو هم گرفتار نکنم» (مصاحبه‌شونده کد ۱۶).

منبع: نگارنده، ۱۴۰۱

تاب‌آوری رشد دهنده در برابر مشکلات»، «دگرذیسی در رفتارها و خودانگاره زنانه»، «بازمعنابخشی به زیست جهان»، «خودکنترلی و مهار نیاز جنسی»، «بدبینی و بی‌اعتمادی به جنس مخالف»، «عدم تمایل به ازدواج مجدد و تجربه دل‌بستگی‌های جدید به دلیل وجود فرزند» و «اثبات خود به دیگران» دسته‌بندی شد.

۳-۴ درک و تفسیر زنان تنها زیست از جهان پدیداری: تفسیر و دریافت زنان مشارکت‌کننده از جهان تنهازیستی و رویارویی با شرایط جدید زندگی، جهت کنکاش در افق و بینش آنها نسبت به تنهازیستی موضوعی مهم و مطرح در پدیدارشناسی است. در همین رابطه در این سؤال به ۵۷ واحد معنایی رسیده است که در فرایند بازبینی و خوانش مجدد کدها به ۴۸ واحد معنایی تقلیل پیدا کرد که در ذیل ۷ مضمون اصلی «خودحمایت‌گری و

جدول ۴- واحدهای معنایی و مضامین درک و تفسیر زنان تنها زیست از جهان پدیداری

واحد‌های معنایی	مضامین اصلی	نمونه‌ای از مصاحبه انجام شده
صبوری در برابر مشکلات، پناه‌جویی به معنویت، تقویت اراده و انگیزه خود برای ادامه زندگی	خود حمایت‌گری و تاب‌آوری رشد دهنده در برابر مشکلات	«اگه تا الان تونستم دوام بیارم و زیاد از شرایط گله نداشته باشم، صادقانه بگم فقط یاد خدا بوده، خدا بنده هاشو الکی ول نمی‌کنه تا آخرش باهاته. به جوری کمک میکنه که اصلاً خودتم فکرشو نمیکنی... ای بابا... چه سختی‌ها که نکشیدم دقیقاً لبه پرتگاه زندگی خدا نجاتم داده» (مصاحبه‌شونده کد ۳).
تغییر دیدگاه نسبت «زن»، کسب تجربه از زندگی گذشته، رفتار مردگونه در جامعه، نادیده‌گیری دیدگاه جامعه به «زن مطلقه»	دگردیسی در رفتارها و خودانگاره زنانه	«دنیای بعد از طلاق اوایل برای هر زنی شیرین نیست اما من معتقدم که گذر زمان همه چیو حل میکنه... اکثرکارها و برنامه‌های ما برطبق عاده... من که خودم کلی تغییرکردم یعنی این‌طور بگم نمونه تغییرم داد... بیشتر از قبل حس «زنانگی» رو تجربه کردم» (مصاحبه‌شونده کد ۲۲).
سازش با هویت «دوباره مجردی»، ایجاد فانتزی‌های جدید در زندگی، بر ساخت جهان به گونه‌ای دیگر	بازمعنابخشی به زیست جهان	«اینکه زنی بعد از طلاق سال‌ها تنها زندگی کنه اوایل فاجعه‌ست و واقعاً ضربه می‌زنه ولی باید دنیا رو با یه عینک دیگه‌ای ببینی تا بفهمی چقدر جذابه که هنوز زنده‌ای زندگی واقعاً عالیه یه فرصتیه واسه بودن و انسان شدن شاید باورتون نشه صدای شرشر آب تو طبیعت، جیک‌جیک پرندها، برف و بارون همه‌ش واسم معنی داره دنیا چیزهای زیادی واسه دلخوشی داره طلاق و تنهایی پایان راه نیست الان خیلی بهتر همه چیو می‌فهمم» (مصاحبه‌شونده کد ۱۷).
نادیده‌گیری نیاز جنسی، غلبه بر احساس نیاز، پرهیز از لغزش و آلودگی به گناه	خودکنترلی و مهار نیاز جنسی	«به نظرم مغز انسان یه جوریه که چیزای مهم‌تر رو تو اولویت می‌ذاره برات. من رابطه جنسی جزء مواردیه که آخر ازمه بهش فکر می‌کنم و به نظرم می‌شه کنترلش کرد من که موقع نیاز حواسمو پرت می‌کنم و رو چیزای مهم‌تر متمرکز میشم» (مصاحبه‌شونده کد ۹).
پنداشت از مرد به‌عنوان «موجودی حيله‌گر»، استثمار زن، شریکی غیرقابل اطمینان برای زندگی مشترک.	بدبینی و بی‌اعتمادی به جنس مخالف	«قبل از ازدواج ۱۷ سالم بود و به اون صورت تجربه‌ای از مردها نداشتم اما احساس می‌کردم که دوست‌داشتنی هستن و می‌شه روشون حساب کرد و مرد یعنی آرامش و چی و چی. حتی انقدر احساس خوبی داشتم که خیال می‌کردم خدا همسرمو از آسمون پایین فرستاده واسه من بعد از ازدواج هم اصلاً فکرشم نمی‌کردم که یه روز زندگی‌م به طلاق ختم بشه واقعاً می‌گم نمی‌شه به مرده اعتماد کرد همه‌شون فقط به فکر شکم و شهوتن آدمای بی‌مسئولیتی‌ان از تنهایی هم بمیرم کسی نباشه جسدمو دفن کنه باز همین برام بهتر از بودن با مرد و شریک زندگیه» (مصاحبه‌شونده کد ۵).
احساس مسئولیت نسبت به فرزند، فرزندمحوری و ارضای میل به دوست داشته شدن، حاضر نشدن به بزرگ شدن فرزند زیر دست ناپدری	عدم تمایل به ازدواج مجدد و تجربه دل‌بستگی‌های جدید به دلیل وجود فرزند	«من خودمو مسئول زندگی بچه‌هام میدونم اونا پاک و معصومن و گناهی تو زندگی ندارن این من بودم که به دنیاشون آوردم و حالا هم تا آخر پاشون وایسادم و هیچوقت بخاطر احساسات و آرزوهای خودم از بچه‌هام نمی‌گذرم» (مصاحبه‌شونده کد ۲۱).
جلب اعتماد دیگران، اخلاق‌گرایی، پرهیز از رفتارهای جامعه‌ستیزانه	اثبات خود به دیگران	«تو این ۸ سال تنهایی هیچوقت خودمو انگشت‌نما نکردم و همیشه سعی کردم خودمو به دیگران ثابت کنم مخصوصاً الان که چند ماهی میشه که دخترمو فرستادم خونه بخت» (مصاحبه‌شونده کد ۱۱).

تنهازیستی داشته‌اند که در رابطه با این سوال به ۱۴ واحد معنایی رسیده است که در ذیل ۳ مضمون با عنوان «طرزدرگیری»، «تجربه تنهازیستی براساس

۴-۴ تفاوت تجربه زنان تنها زیست بر اساس جایگاه اجتماعی: زنان مشارکت‌کننده بسته به جایگاه اجتماعی (تحصیلات، محل زندگی، سرمایه فرهنگی و...) درک و دریافت متفاوت‌تری نسبت به

مکان زیسته» و «تجربه تنه‌زیستی براساس تحصیلات» دسته‌بندی گردیده است.

جدول ۵- واحدهای معنایی و مضامین تفاوت تجربه زنان تنه‌زیست براساس جایگاه اجتماعی

واحدهای معنایی	مضامین اصلی	نمونه‌ای از مصاحبه
تلاش برای پذیرش اجتماعی، ازسرگیری ارتباط با نزدیکان	طردگریزی	«خدا رو شکر بعد از طلاق روابطم با دوستانم و نزدیکام لطمه نخورد و یه نفر پشت سرم بدویبراه نگفت حتی بنگاهی که ازش خونه اجاره گرفتم انقدر قبولم داره که تو این چند سال یه بارم ازم نخواست که کسی رو بیارم که ضمانتمو بکنه تا خونه بهم اجاره بده ولی ارتباطمو با مردای غریبه خیلی کم کردم تا انگشت‌نما نشم با مردای فامیل هم زیاد وارد بحث نمی‌شم» (مصاحبه‌شونده کد ۲۳).
حاشیه‌نشینی، انزوای مکانی، فقرمحیطی، فقرفرهنگی	تنه‌زیستی براساس مکان زیسته	-
سرمایه فرهنگی، سبک زندگی برگرفته از تحصیلات	تنه‌زیستی براساس تحصیلات	-

۴-۵ آثار و پیامدهای تنه‌زیستی: مقایسه درک و تجربه زیسته و تفاسیر زنان از تنه‌زیستی نشان می‌دهد که تنه‌زیستی آثار مثبت و منفی برای زنان به همراه داشته است که در همین رابطه به ۱۳ واحد

معنایی رسیده است که ذیل ۴ پیامد «رشد فردیت»، «استقلال شخصی»، «طرد اجتماعی» و «خلأ تکیه‌گاه در فرزندان» به آن رسیده است که در جدول شماره (۵) مشخص شده است.

جدول ۶- واحدهای معنایی و مضامین آثار و پیامدهای تنه‌زیستی

واحدهای معنایی	مضامین اصلی	نمونه‌ای از مصاحبه
خودباوری، بهبود ارزش‌های شخصی، خودکنترلی بر زندگی، افزایش کیفیت زندگی	رشد فردیت	«هرچند قبلاً تو زندگی متأهلی هم به‌نوعی تو کارام مستقل بودم اما با تنه‌زیستی به‌شدت مستقل‌تر شدم، صاحب اختیار زندگی خودمم واقعا آدم تو تنهایی خودش می‌تونه خودشو کشف کنه» (مصاحبه‌شونده کد ۲۲).
خودبستگی، آزادی عمل در کارها، عدم نیاز به حمایت دیگران، ایستادگی در برابر تفکرات مخالف اطرافیان	استقلال شخصی	«از وقتی که خودم تنهایی یه زندگی رو شروع کردم افسار زندگی‌مو دستم گرفتم دل و جرأت پیدا کردم و شجاع شدم الان خیلی راحت میتونم حرف خودمو به کرسی بنشونم و حتی پیش اومده در صورت مخالفت با حرف پدر و برادران باهاشون جنگیدم» (مصاحبه‌شونده کد ۵).
از هم‌گسیختگی شبکه روابط خویشاوندی، عزلت و فاصله‌گیری از جامعه، مورد کنترل و قضاوت واقع‌شدن	طرد اجتماعی	«بعدازطلاق یه عده ازدوستای صمیمی و نزدیکمو ازدست دادم یعنی خودشون حاضر به ادامه ارتباط باهام نبودن به‌خاطر شوهراشون. واقعیتش همینه انگار یه همه از یه زن بیوه می‌ترسن» (مصاحبه‌شونده کد ۱۵).

<p>«هرچند ازدست دخترم رضایت دارم، اما آگه به‌خاطر ازدواج ناموفق من و شوهرم نبود، الان تو این سن و سال کم به جای ازدواج باید ادامه تحصیل می‌داد چون یه حامی نداشت و سایه پدر بالاسرش نبود درسشو ادامه نداد آدم یه پدرمعتاد می‌خواد چیکار» (مصاحبه‌شونده کد ۱۱).</p>	<p>خلأ تکیه‌گاه در فرزندان</p>	<p>فقدان حمایت عاطفی پدر در فرزندان، تاثیر طلاق بر زندگی و آینده فرزندان</p>
--	--	--

کامبود عاطفه و فقدان حمایت‌های اجتماعی در جامعه مواجه شده و در نبود پدر، احساس خلأ تکیه‌گاه داشته و این امر زمینه را برای مشکلات تحصیلی، ازدواج، مشکلات رفتاری آنها همانند پرخاشگری فراهم ساخته و خود زنان هم به‌خاطر تک والد بودن و شرایط دشوار مسئولیت به‌نوعی احساس گناه و شرمندگی در قبال فرزندان خود دارند.

تجربه زیسته زنان مورد مصاحبه در این پژوهش نشان می‌دهد که تعدادی از زنان به‌دلیل وضعیت و شرایط پس از طلاق از جمله مسائل مالی و عاطفی، روابط جنسی خارج از عرف جامعه را تجربه کرده و برای کاهش آسیب‌های روانی، اجتماعی و جنسی تلاش نکرده‌اند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که بسیاری از زنان تنها زیست مورد حمایت‌های اجتماعی از طرف اطرافیان و حتی همکاران خود در محل کار قرار داشته و ارتباط مطلوب و رضایت بخشی را تجربه کرده، بسیاری از آنها اذعان داشته که در اوایل طلاق از لحاظ ارتباط اجتماعی مشکلاتی داشته‌اند که با مرور زمان برای پذیرش اجتماعی آسان‌تر و ازسرگیری ارتباط با نزدیکان روابط خود را مرزدار کرده و با هم‌نوایی با افرادی که عادت‌واره‌های مشابه آنها را داشته‌اند، حتی‌الامکان ارتباط خود را با بعضی از دوستان و مخصوصاً با جامعه مردان کمتر کرده‌اند.

تنهازیستی هرچند برای زنان پیامدهای مثبت زیادی به‌دنبال داشته درعین‌حال برای بسیاری از زنان بسته به جایگاه اجتماعی‌شان تجربه‌ای متفاوت بوده و حتی زنگ خطر و تهدیدی برای شرایط بعد از طلاق و زندگی آنها بوده، تحلیل مصاحبه‌ها در پژوهش

۵ بحث و نتیجه‌گیری

هدف کلی از انجام پژوهش حاضر به دست دادن تفسیری جامع از «تجارب زیسته زنان مطلقه از تنها زیستی» در زندگی پس از طلاق در شهر سنندج است که یافته‌های پژوهش شامل مصاحبه با ۲۳ نفر از زنان تنها زیست مطلقه در شهر سنندج است که با توجه به مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها، واحدهای معنایی در قالب ۲۶ مضمون اصلی و سپس مضامین اصلی در ذیل ۵ پرسش مهم با عنوان «تجربه و درک از تنهازیستی»، «احساس زنان از تنهازیستی»، «درک و تفسیر زنان تنهازیست از جهان پدیداری»، «تفاوت تجربه زنان تنهازیست براساس جایگاه اجتماعی» و «آثار و پیامدهای تنهازیستی» استخراج و موردبررسی قرار گرفت.

در پژوهش حاضر یکی از مضامین اصلی به‌دست‌آمده پیرامون تحلیل مصاحبه‌ها «تجربه و درک زنان از تنهازیستی» بوده که ۳ مضمون با عناوین «گستره دامنه اختیارات و آزادی‌های بیشتر»، «نبود بار مضاعف بر دوش پدر و مادر»، و «حفاظت از فرزندان» منجر به شکل‌گیری و استخراج آن شده است. تحلیل مصاحبه‌ها و تجربه زیسته زنان مشارکت‌کننده در پژوهش حاضر نشان از کم‌رنگ شدن اعتقادات و باورهای سنتی می‌دهد که موجب افزایش فردیت زنان شده و آنها در تجارب زیسته‌شان، فردیت را در معنای افزایش کیفیت زندگی، بهبود ارزش‌های شخصی و خودکنترلی شخصی بر زندگی خویش و آزادی از کلیه تعهدها و مسئولیت‌ها دانسته‌اند.

در پژوهش حاضر زنان مورد مصاحبه بیان می‌دارند که فرزندانشان بعد از طلاق والدین با

متعلق به محلات بالای شهر با انتخاب تنها-زیستی از طرف خانواده طرد نشده و آسان‌تر با مسئله کنار آمده‌اند. همچنین یافته‌های این مطالعه نشان داد زنانی که تحصیلات آکادمیک بالاتری داشتند تنها-زیستی را در معنای رشد و استقلال شخصی تجربه نموده و سازگاری بهتری با شرایط پس از طلاق را گزارش نمودند و با گذار از داغ ننگ مطلقه بودن در فکر ارتقا و پیشرفت و تجربه جهانی جدید برآمده-اند، اما زنان با تحصیلات پایین‌تر، بیشتر تنها-زیستی را در معنای طرد اجتماعی و خلأ تکیه‌گاه در فرزندان تجربه کرده و هنوز درگیر باورهای قالبی و سنتی جامعه پیرامون طلاق بوده و سازگاری کمتری با شرایط پس از طلاق را گزارش نموده‌اند. همچنین، زنان مطلقه‌ای که سن و سالشان کمتر است از طرف خانواده‌ها به شدت محدود شده و اجازه تنها-زیستی نداشته‌اند و آن‌طور که مددکاران اجتماعی این زنان اذعان داشته‌اند آنها در کنار خانواده‌هایشان و با مشکلات و تحت فشارهای زیادی درحال سازش با شرایط بعد از طلاقشان هستند و رفتار آنها از طرف خانواده زیر ذره‌بین قرار داشته و فرصتی برای تنها-زیستی این چه در پایین‌شهر و چه در بالای شهر فراهم نبوده است.

حامی مالی

هیچ‌گونه منابع مالی یا منافع غیرمادی از سازمان‌های دولتی و یا غیردولتی دریافت نشده است.

سهم نویسندگان

این مقاله از پایان‌نامه نویسنده دوم است که تحت راهنمایی نویسنده اول و سوم در مقام اساتید راهنما و مشاور مستخرج و تدوین شده است.

تعارض منافع

نویسندگان تأیید می‌کنند که هیچ‌گونه تعارض منافی در تدوین و انتشار این مقاله وجود ندارد.

حاضر موجب شکل‌گیری ۳مضمون با عناوین طردگریزی، تجربه تنهازیستی براساس مکان زیسته (بالای شهر، پایین‌شهر)، تجربه تنهازیستی براساس تحصیلات (با تحصیلات، بدون تحصیلات) شده است. که این مضامین منجر به استخراج مضمون اصلی با عنوان «تفاوت تجربه زنان تنهازیست براساس جایگاه اجتماعی» شده است. تأمل در باب تفاوت در تجربه زنان از تنهازیستی براساس جایگاه اجتماعی‌شان، نشان می‌دهد که زنان بسته به محل و منطقه سکونت زیسته خود و بسته به تحصیلات و اشتغال خود درک و تجارب زیسته متفاوت‌تری داشته‌اند این درحالی است که زنان متعلق به طبقات پایین اقتصادی و اجتماعی ساکن در مناطق حاشیه‌نشین و کم‌سواد شهر سنج در تجربه تنها زیستی خود شرایطی بسیار دشوارتر از زنان متعلق به طبقات بالای اقتصادی و اجتماعی ساکن در مناطق مرفه‌نشین شهر داشته و یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها و مسائل آنها در تنهازیستی بعد از طلاق تنگنای اقتصادی و مزیقه معیشتی بوده و به دلیل زیستن در یک بافت سنتی‌تر بعد از طلاق و تنها-زیستی از حمایت‌های خانواده محروم و به‌کلی مورد طرد و ننگ واقع‌شده و از شرایط، رضایت چندانی نداشته‌اند اما زنان تنها زیست مطلقه ساکن در مناطق مرفه‌نشین شهر سنج بزرگ‌ترین مسأله تنهازیستی خود را بعد عاطفی عنوان کرده و پس از طلاق و تنها زیستی همچنان ارتباط با خانواده‌هایشان را حفظ کرده و از این لحاظ آسیبی ندیده و از شرایط رضایت داشته‌اند.

نکته موردتوجه در پژوهش حاضر آن است که زنان تنها-زیست متعلق به محلات پایین و مرکز شهر غالباً به دلیل داشتن فرزندان شرایط خانوادگی مناسبی برای همزیستی با خانواده‌های والدی را نداشته و محیط خانواده را فضایی امن برای کنار آمدن با مسئله طلاق ندانسته و در ستیزی سخت با خانواده خود، بعد از طلاق تصمیم به تنها-زیستی گرفته و معمولاً از طرف خانواده طرد شده‌اند، درحالی‌که زنان

منابع

- مقایسه دو گروه از زنان مجرد تنها در تهران، *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۶۴، ۱-۲۴.
- ملتفت، حسین و حبیب احمدی (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش زوجین به طلاق (مطالعه موردی شهرستان داراب)، *فصلنامه نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، (۵)، ۱۱۸-۱۰۲.
- منادی، مرتضی (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی خانواده (تحلیل روزمرگی و فضای درون خانواده)*، تهران: نشر دانژه.
- نیکبخت نصرآبادی، علیرضا؛ پاشایی ثابت، فاطمه و بستامی، علیرضا (۱۳۹۵). تجربه زندگی زنان پس از طلاق: مطالعه کیفی، *نشریه روان پرستاری*، ۴ (۳)، ۱-۱۱.
- زائرزاده، اله و پیرخانی، علیرضا (۱۳۹۳). بررسی رابطه سطوح خود متمایزافتگی و سبک‌های مقابله با فشار روانی در زنان مطلقه. *زنان و خانواده*، ۸ (۲۶)، ۱۳۱-۱۵۵.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۸). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: انتشارات سروش.
- صادقی فسایی، سهیلا و ایثاری، مریم (۱۳۹۱). تحلیل جنسیتی زندگی پس از طلاق: مطالعه کیفی، *زن در توسعه و سیاست*، ۳، ۵-۳۰.
- عنایت زاده، لیلا و قاضی طباطبایی، محمود (۱۳۹۲). تجربه زیسته زنان مطلقه‌گرد، فرایندها و چالش‌های آنان یک بررسی پدیدارشناختی (مطالعه موردی شهرستان سقز)، *نشریه زن در فرهنگ و هنر*، ۵ (۳)، ۳۷۳-۳۹۶.
- فلاح امین، فاطمه؛ کاظمی، عباس و ترکمان، فرح (۱۴۰۰). از تنها-زیستی تا تنها ماندن: *Journal of Orthopsychiatry*, 65(4), 574-583.
- Bauman, Z. (2013). *Liquid love: On the frailty of human bonds*. John Wiley & Sons.
- Becker, B. & Charles, N. (2006). Layered meanings: The construction of the family in the interview, *Community, Work and Family*, 9 (2), 101-122.
- Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swidler, A., & Tipton, S. M. (1985). *Habits of the Heart*. Berkeley, Cal., University of California Press.
- Bhattacharyya, S. (2012). *Indian immigrant women's post-divorce experience*, Doctoral dissertation, University of British Columbia.
- Bisagni, G. M., & Eckenrode, J. (1995). The role of work identity in women's adjustment to divorce. *American Journal of Orthopsychiatry*, 65(4), 574-583.
- Giddens, A. (1992). *Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Polity Press.
- Gregson, J., & Ceynar, M. L. (2009). Finding "me" again: Women's postdivorce identity shifts. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50(8), 564-582.
- Guttman, J. (1993). *Divorce in psychosocial perspective: Theory and research*. Psychology Press.
- McDaniel, A. K., & Coleman, M. (2003). Women's experiences of midlife divorce following long-term marriage. *Journal of Divorce & Remarriage*, 38(3-4), 103-128.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and schuster.

Thomas, C., & Ryan, M. (2008). Women's perception of the divorce experience: A qualitative study. *Journal of Divorce & Remarriage*, 49(3-4), 210-224.

Whiteside, M. F., & Becker, B. J. (2000). Parental factors and the young child's postdivorce adjustment: a

meta-analysis with implications for parenting arrangements. *Journal of Family Psychology*, 14(1), 5-18.

Schalkwyk, G. (2005). Explorations of post-divorce experiences: women's reconstructions of self 1. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 26(2), 90-97.